

# PAAVO RINTALA

The background of the cover is a dramatic, high-contrast scene of a battlefield at sunset or sunrise. The sky is a deep, fiery orange and red, with a bright light source on the left. In the foreground, the silhouettes of three soldiers are visible against the horizon. One soldier on the left is walking, another in the center is crouching behind a low wall or trench, and a third on the right is standing. The ground is dark and appears to be covered in ash or sand, with some small white specks scattered across it. The overall mood is somber and intense.

NAHKAPETTURIEN  
LINJALLA

 SAGA  
EGMONT

PAAVO  
RINTALA

NAHKAPETTUREIEN  
LINJALLA

Paavo Rintala

# Nahkapeitturien linjalla II

SAGA Egmont

*Nahkapeitturien linjalla II*

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1979, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726547009

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont [www.saga-books.com](http://www.saga-books.com) - a part of Egmont,  
[www.egmont.com](http://www.egmont.com)

# 1. Talvisotakaan ei sitä poista

Riita alkoi polttopuista, halkomoteista; siitä iänikuisesta kahdestakymmenestä sentistä jota työmiehet kutsuivat rosvonmitaksi ja jonka »Suomen herra» oli tottunut heiltä vaatimaan jokaiseen halkometriin luonnonjärjestykseen kuuluvana jumalallisena oikeutenaan.

Toukotöiden päättymisen ja heinäkorjuun alkamisen välillä Ake oli hakkauttanut halkoja talon omiksi tarpeiksi sekä Helsinkiin ensi talvena myytäväksi. Samalla oli hakattu Lassi-veljenkin tontilta kaksitoista mottia tämän omiin tarpeisiin. Töissä oli asemanseudun kaksi suomenkielistä mökkiläistä ja muuan ruotsinkielinen kalastaja avomeren ääreltä köyhästä rantakylästä. Tämän Nordqvistin Ake itse pestasi miehen kuljeskellessa kartanoissa työn haussa, kalan tulo kun oli huonoa kuumien keskikesän ja valoisien öitten aikaan.

Kohta oli jo heinätkin tehty, viimeisiä niittyjä ajettiin luokolle ja ensi viikolla pantaisiin seipäille jos sää pysyisi poutaisena viikonvaihteen yli. Hakkumiehet eivät vielä kukaan olleet saaneet palkkarahojaan. Aken tilanhoitaja oli mitannut motit naapurikartanon huonosti suomea taitavan pehtoorin kanssa tämän omalla mittakepillä. Siinä metrin pituus oli valmiiksi 120 cm.

— Me tarkista ehdottomasti et joka motti ole täys. Presiis ... Va perkkele ni menar. Saattan. Ei olla yksikä motti kun täyttä mitta, presiis. Te ole tehny varje motti, alla saattans meter vajakantti ... alamitta, te näke kans.

Kalastaja selitti hänelle ruotsiksi, suomalaisten perässä hänkin oli hakannut motit todellisen mitan mukaisiksi,

jättänyt ylimääräiset kaksikymmensenttiset pois.

— Va saattan. Jättä pois? Sä Nordqvist, kuule varma sä tietä et halkomeetteri on ain yks meter tjugo sentimeter. Pruukka olla. Se on ollu se maailma alku asti.

— Aateltiin että viime talvi olis ottanut meiltä rosvonmitan pois, toinen suomalaisista, Väinölä, sanoi.

— Olitko sitä sinä ite viime talvena siellä Suomen herran vappautta puolustamassa? Pellikka kysyi pehtoorilta.

— Va saattan hän meina?

— Kysyin että olitko sotimassa, ampumassa ryssiä?

— Kui saattan se tähä asia kuulu. Mä makasi Marjapeltomäkija ampuu panssari ja pelkäsi niin perkeleest ku hän aikoo ryntää päälle.

— Eikös me viime talvena yhdessä sovittu, että se jätetään tämmönen kaksikymmentäsenttinen pois, Pellikka sanoi. — Että koetettais elellä niinku yksmielisesti ja tulla kaveria vastaan.

Naapurikartanon pehtoori ei ymmärtänyt, ja vaikka hän olisi ymmärtänytkin, hän oli jämpä mies; hänen asemassaan ei kuulunut ottaa huomioon sodan yhteiskunnallisesti tasapainoittavia vaikutuksia.

— Halkomeetteri mitta täytytty olla tjugo sentti yli. Kui saattan sota siihe meina? Man träng arbete och leva oli sota eli rauha.

— Aateltiin että sais vähitellen alkaa meinata, Pellikka murahti.

— Mä ei kuule voi päättä perkkele ... så stora saker. Men bra: te teke meetteri niinko te ole tottunu, ja mine mitta meetteri niinko mine ole tääl se mitta tottunu, pehtoori sanoi ja alkoi laskea motteja. Niitä oli neljäkymmentäkaksi. — Te ole tehny kolmekymment ja viis meetteri ja naapuri herral te ole tehny kymmene, tio, hän sanoi ja alkoi suu mutrussa kertoa lukuja klubiaskin takakanteen.

— Neljäkymmentäkaks mottiahan tässä seisoo ja naapurin herran palstalla kakstoista, Väinölä sanoi.

— Te ei ymmärtä. Tjugo sentimeter puuttu joka perkkele jumala motti. Mine otti se huomio ja vähentä pois. Man träng räkna så.

— Me on hakattu neljäkymmentäkaks tänne ja kakstoista tuonne. Niistä kanssa pyyvetään palakka, Pellikka sanoi. — Johan se tämä rosvonmitta menneenä syksynä jätettiin pois muuallakin Suomessa.

— Soomi, pehtoori hymyili. — Kui saattan te sotke tähä finska Finland. Me ole tääl ikivanha svenskpråkig kulturområde, ku her paruum ain sano ... me asu tääl oma olo, asukko Soomi oma olo, me ei siihe puutu.

— Selvitetään asia agronomin ihtensä kanssa, Väinölä sanoi. — Se kun on meitä samoja suomalaisia.

Miehet ottivat reppunsa ja lähtivät. Kalastaja seurasi heitä kahden vaiheilla.

Ake ei ollut kotona.

Sinänsä pieni asia muuttui pitkittyessään periaatekysymykseksi. Naapurikartanon pehtoori kertoi tapauksesta omalle isännälleen. Kun Ake sitten palasi matkalta — hän oli kierrellyt Tammelassa, Forssassa, Riihimäellä, Rengossa ja Janakkalassatervehtimässä kotipitäjänsä evakkoja voidakseen ajaa heidän asioitaan korvauskysymyksissä — naapurikartanon paroni tulikin käymään.

Paroni kertoi keskustelleensa asiasta seudun kartanonomistajien kanssa. Ake ei olisi välittänyt koko vierailusta. Kuultuaan tapauksesta tilanhoitajaltaan hän oli ollut valmis maksamaan miesten oman mittauksen mukaan. Hakkuumiehetkin tarvitsivat kipeästi rahaa. He olivat käyneet jo kahteen kertaan tiedustelemassa Aken paluuta ja ehdottaneet viime käynnillään tilanhoitajalle rosvonmitan puoleksi panemista: he tyytyisivät 38—39 motin palkkaan.

Seudun kartanonherroja ei tuntunut vaivaavan suuren yksimielisyyden ja sodan ihmeen eheyttämän uhrivalmiuden illuusio.

— Lähinaapurit ovat valtuuttaneet minut esittämään, että te ette voi suostua kohtuuttomiin vaatimuksiin, paroni sanoi. — Paikallinen irtain väki käy kiinni teihin, te kun olette uusi täällä. Yrittää huiputtaa.

He istuivat verannalla. Paroni tuntui miellyttävältä likinäköiseltä mieheltä. Hän oli solakka keski-ikäinen hienopiirteinen herra, golfareissa ja poolopaidassa, kävelykeppi korituolin kaiteella ja puhui hillityllä pehmeällä äänellä.

— Kuulin tilanhoitajaltani että hakkuumiehet suostuisivat panemaan riidan puoleksi, Ake sanoi.

— Missään tapauksessa te ette voi suostua. Kylläpä ne ovat ovelia: pyrkivät murtamaan kokemattomimman renkaan.

Ake hillitsi kiukkunsa. — Mulle tämä on pikku juttu olinpa sitten kokenut tai kokematon. Työmiehille aika on huono. Kipeemmin ne sen pienen ansionsa tarvitsevat minkä minä tästä tinkimällä voitaisin. Pienikin raha on niille nyt tiukassa.

Mitä ne rahalla tekee? Tulevat entistä röyhkeimmiksi, naapuri sanoi. Hän hymyili silmät vakavina, surullisina. — Pikku puute pitää ne inhimillisinä. Se ei tee koskaan ihmisille pahaa. Ennakkotapauksena tästä paisuisi suuri juttu. Kaikki hakkuumiehet alkaisivat vaatia palkkaa alamittaisista moteista. Ties kuinka kauan sotaa jatkuu. Eikä kivihiiltä tule maahan. Täältä on meillä edulliset kuljetusolosuhteet. Helsinki ostaa halkoja niin paljon kuin me halutaan myydä. Kesäisin saadaan puut perille jaaloilla ja proomuilla mukavasti Helsingin rantaan ja talvisin hevosilla suoraan ostajan kellarinluukun eteen. Kaksikymmensenttisen poisjättäminen tekee suuria summia



tämän luokan halkojen myynnissä. Sillä peittää kuljetusmaksut. Enempikin.

— Siitä ei ole niin tarkasti pidetty kiinni enää viime aikoina, siellä meillä päin ainakaan, Ake sanoi ja harmitteli mielessään: miksi niitten piti mennä mittaamaan juuri kun hän sattui itse olemaan poissa, ja miksei se mitannut yksin vaan päästi paronin tilanhoitajan mukaan sorkkimaan. — Jos meillä päin Suomessa työmies otti tämän puheeksi, kyllä sitä kuunneltiin.

Ei meitä voi verrata suomalaiseen Suomeen, paroni sanoi. — Me elämme täällä paljon köyhemmissä olosuhteissa.

— Köyhemmissä, Ake ihmetteli, muttei sanonut ääneen mitä ajatteli paronin elämisestä.

— Emme voi päästää sikäläisiä tasapäisyyden vaatimuksia pesimään meille. Täällä eletään vielä, jumalankiitos, vanhaa kunnon aikaa ja mitataan halotkin vanhoilla hyvillä mitoilla. Uudet mitat eivät toisi mukanaan muuta kuin niskurointia, levottomuutta, uuden ajan elkeitä. Emme me niitä täällä kaipaa, luojan kiitos. Parempi että varjelemme omat työläisemme. He ovat tottuneet elämään nöyrää, vaatimatonta elämää, löytämään siitä onnensa.

Talvisodan ihmeen jälkimainingitkaan eivät tuntuneet koskettaneen tämän ruotsinkielisen rannikon yläluokan ihmisiä. Kielimuurin toisella puolen, Suomessa, olivat sentään lähes kaikki hyväosaiset ainakin pintakuohuisen yksimielisyyden lumoissa. Ja eniten, kuin uskonnollisen hurmosherätyksen kokeneina sitä ihannoivat nyt ne keskiluokankin rehelliset ihmiset jotka muutama vuosi sitten olivat sinisilmäisinä lumoutuneet Mussolinin ja Hitlerin yhteiskuntien »sisäisestä eheydestä» ja karsastaneet oman maansa sosialistista työmiestä petturina. Tammi—maaliskuun innostuksen huippuhetkien mentyä ohitse yksimielisyyden ja uhrautuvaisuuden

teemasta riitti heille mielen täytettä vielä kesällä niin paljon että he vasta silloin kokivatkin löytäneensä suomalaisen työmiehen ikään kuin tämä kauneudenjumalatar Afroditen tavoin olisi yks kaks syntynyt edellistalven kimaltelevista hangista kuin mistäkin meren vaahdosta.

Siellä, kielimuurin toisella puolen, suomalainen ylä- ja keskiluokka »tunsi sielussaan että keskinäisen ymmärtämyksen suuri hetki oli koittanut».

Vaikka Aken inho sosialistejamme kohtaan olikin sodan aikana hiukan haalistunut, ei hän heittäytynyt mukaan uuteen hurmahenkisyyden aaltoon. Käytännön elämässä hän oli tottunut olemaan joka päivä tekemisissä työmiesten kanssa eikä osannut nytkään pitää näitä Pohjolan sadanviiden kunnianpäivän ihmeen hangilla syntyneinä. Vaikka hän teoriassa edelleen piti kiinni omasta pienestä kotifasistisesta näkemyksestään: rehti puolueeton suomalainen työmies hyvä — luokkatietoinen sosialistinen työmies paska, hän pärjasi arkipuuhissa yhtä hyvin molempien kanssa eikä silloin koskaan tullut edes ajatelleeksi että hänen kanssaan tekemisiin joutuvat työmiehet olisivat jonkinlaisia käsitteitä.

Keskustelu naapurikartanon paronin kanssa tapahtui perjantaina heinäkuun 19. päivänä. Paroni ei tajunnutkaan miten syvästi hänen hyvää tarkoittava puheensa loukkasi Aken oikeudentajua. Koko seudulla ei ollut muita kuin suuria kivisiä kartanoita ja pieniä harmaita mökkejä, vähäinen perunamaa ympärillä; niiden asukkaat kartanonherrojen entisiä alustalaisia, nykyisiä maatyöläisiä. Täältä puuttui suomalainen 5—10 hehtaarin tilojen itsenäinen maanviljelijäväestö. Vain rikkaita ja köyhiä. Ja paroni vielä kehtasi korostaa että sellaisina niitten oli parasta pysyäkin, oman onnensa takia.

Paronin vierailu sattui pahaan aikaan. Ake oli palannut vasta eilen illalla. Matkallaan hän oli kerännyt tietoja evakkojen uusista oloista voidakseen selvittää heidän asemaansa karjalaisille kansanedustajille. Matkan sysäyksenä oli ollut hallituksen kesäkuinen esitys siirtoväelle maksettavista korvauksista. Sen mukaan luovutetun alueen maanviljelijä saisi korvausta vain 50% menettämästään viljelysmaasta, kalustosta ja omaisuudesta. Hallituksen esitys oli kuohuttanut kaikkia karjalaisia. Akekin joka ei itse ollut edes syntyperäinen karjalainen, puhui matkallaan evakkotuttavilleen kuin paljasjalkainen »meidän karjalaisten vuosisataisesta velvollisuudesta joutua aina sijaiskärsijöiksi konsa vaino Suomeamme kovin kourin koettelee. Saamme maksaa sen selkänahallamme». Hän oli ollut juuri tekemässä muistiota karjalaisille kansanedustajille kun paroni saapui keskustelemaan.

Tallinpihalla pajan edessä oli ihmisiä. Sieltä kuului iloista hälinää. Kaarina juoksi kuistille.

— Isä, tulisit siekii kassomaa. Se on asennettu valmiiks.

— Mikä perhana?

Kaarina nauroi.

— Puuhiilikaasutin, häkäpönttö meijä autoo. Mie lähe koeajoi.

— Mene, mene, Ake murahti. Miksi ei alettu tyhjentää aikaisemmin Sortavalan, Käkisalmen ja Viipurin länsi- ja luoteispuolisia alueita? Sotilasjohtohan vaati niitä tyhjennettäväksi, Olisi saatu pelastetuksi edes irtain omaisuus ja maanviljelyskoneet. Miksi meille ei sanottu viimeistään helmikuussa että kaikki yksityinen irtain omaisuus pois? Pahimman varalta. Kuka on vastuussa? Hallitus. Valtiovalta. Ja nyt se koettaa päästä vastuusta 50 %:lla. Eikö isänmaa olekaan yksi ja yhteinen? Jos Venäjä olisi määrännyt rauhan jonakin muuna kuin

alueluovutuksena, esimerkiksi pelkkänä rahana tai puunjalostusteollisuuden tuotteina ja muina sotakorvaustoimituksina? Ei kai silloin kenenkään päähän olisi pälkähtänyt, että me karjalaiset luovutamme 50% omastamme niin kuin nyt hallitus edellyttää meidän tekevän. Silloin olisimme yhteisesti kaikki osallistuneet Venäjän vaatimien korvausten maksamiseen. Nyt vain meidän pitää maksaa puolet omastamme. On kumma esitys. Että niillä on otsaa. Niin kuin me emme muutenkin olisi joutuneet kärsimään enempi kuin sisäsuomalaiset. Huvimatkakoliko ne laskevat tämän evakkoreissun.

Jostakin syystä paroni sekoittui Aken senhetkisessä ärtymyksen tilassa hallituksen esityksen takana oleviin asiantuntijoihin ja ministereihin ja hän tunsu myötätuntoa täkäläisiä mökkiläisiä kohtaan ikään kuin nämä olisivat olleet karjalaisten kohtalotovereita.

Leo laskeutui varovasti kyynärsauvojen kanssa Päivin taluttamana portaita alas. He tulivat kuistille.

— Tule sinäkin katsomaan häkäpönttöä, Päivi sanoi.

— Ei olisi pitänyt lähteä koko sotaan, Ake sanoi, nousi ja meni Leon viereen. — Ota kainalosta kiinni, minä tuen, mennään.

— Mitä sinä mutiset, onko jotakin hassusti? Leo sanoi.

— Suomen hallitus tekee meistä keppikerjäläisiä. Jos tämä olisi tiedetty viime syksynä. Minä ainakin olisin taipunut Moskovan ehtoihin.

He kävelivät varovasti pihan poikki.

— Etkös se sinäkin huutanut, ettei tuumaakaan? Leo hymähti.

— Jos yhdessä huudetaan ettei tuumaakaan, pitäis kai yhdessä myös vastata niistä tuhansista, kymmenistätuhansista ja sadoistatuhansista hehtaareista jotka menetetään. Hallitus sanoo että vastatkaa itte huutoonne. Vaikka kuka se pahemmin uhosi kuin hallitus.

Niukkanen. Minä sanoin sille jo helmikuun alussa että nyt ei muuta mahdollisuutta kuin tehdä äkkiä rauha. »Ei ikinä», se uhoi. »Englanti ja Ranska». Luonnollisessa maalaiselämässä tuommoinen asia selvitettäisiin niin että mokomaa miestä lyötäisiin turpaan, mutta eihän se vanha kunnan keino tepsii politiikassa. Niistä ei ole edes iskuja kestäväksi. Minä kerran mäiskäytän, muusiksi menin koko kansanedustajasakki.

Leo hymyili. — Varo mälläamasta. Minä kaadun jos irrotat kätesi kainalosta.

Puuhiilikaasutin syttyi, torvesta nousi mustaa savua. Paperisäkkejä oli pinottu katoksen alle. Niissä oli puuhiiltä. Metsähallituksen leima kaikissa säkeissä. Häkäpönttö oli kiinnitetty auton perään. Se oli Kelo-350.

— Tässä on ensi-ilman ottoaukko ja sen suulla tasapainotettu läppä. Tämä aukee aina suhteessa imun voimakkuuteen. Lämpen kautta tapahtuu myös hiilten sytytys, asentaja selitti Kaarinalle, joka ei edes vaivautunut näyttämään kiinnostuneelta. Hänellä oli kiire päästä koettamaan. — Tässä on käynnistimimuri. Imumoottorin teho on ...

— Onpa se tuhraamista, Ake sanoi.

— Tästä säädetään sekundääri-ilman tuloa erikoisen säätölämpen avulla ...

— En minä niitä ymmärrä kuitenkaan. Joko saa ajaa?

Kaarina ja asentaja lähtivät koekierrokselle. Mustaa savua tupruttaen ja kovasti yskähdellen talven uskollisesti armeijaa palvellut ja hyvin säilynyt Chevrolet Sedan lähti hitaasti liikkeelle.

— Sehän on kuin miilu-uuni liikkuis, Lilli yski.

— Sysi siinä palaakin, Leo valisti.

— En tiedä mikä palanee, mutta henkeen menee.

— Mikä se nyt on nimeltään tämä keksintö? Ake kyseli.

— Kelo vai mikä se oli.

— Ei vaan koko tämä systeemi, onko sillä nimeä?  
Ruotsissahan ne kutsuu sitä »gengas».

— Toistaiseksi meillä ei ole vastaavaa lempinimeä, Leo tiesi.

— Puuhiilikaasutin, Päivi esitti.

— Ei se ole pelkkä kaasutin.

— Eikö tuo häkäpönttönä eläne niin kauan kuin elää, Lilli sanoi. — Mennään laittamaan teetä.

Seuraavana päivänä, lauantain illansuussa, toinen hakkuumiehistä, Pellikka kävi nousuhumalassa tallinpihalla puremassa hammasta tilanhoitajalle ja uhkaamassa »agronoomia». Ojankaivaja Jalmari Niska sai hänet rauhoittumaan ja vei mökkiinsä. Ake kuuli jutusta ja suuttui. »Uhkaamaan. Miksei tuu suoraan puhumaan. Välikäsien kautta uhkaamista. Saatanan sosialistit. En kyllä tingi siitä metri kaksikymmensenttisestä milliäkään. En uhkaamisilla.»

Sunnuntaiaamuna miehet tulivat uudelleen kaikki kolme, kyräilivät tilanhoitajalle ja tiukkasivat rahoja. Tämä haki Aken.

Peittelemättä Ake kertoi naapurikartanoiden kannan.

— Jos te olisitte vain minun töissä, en piittäis noista teidän paroneista. Mutta parasta aikaahan te hakkaatte niitten mettiä. Välillä käynte täällä humalapäissänne uhkaamassa. Paronit ei teille maksa ikinä uusia taksoja. Minä maksan vaikka te pitäisittekin mua hölmönä. Pannaan riita kahtia. Minä maksan kolmestakymmenestäyhdeksästä metristä ja veljeni yhdestätoista. Te ootte esittäny samaa. Mutta ette puhu siitä sitten kellekään. Ja ens kerran kun tuutte mun töihin, tuutte suoraan ettekä naapurin pehtoorin välityksellä. Tai jos uhkaamaan tuutte, tuutte siilonkin suoraan ettekä tilanhoitajan välityksellä.

Miehet olivat jo korpeentuneita. Juttu oli muuttunut heillekin periaatteeksi.

— Ei saatana selvää rahaa oo kolmeen viikkoon nähty ja vielä pitäs rosvonmitastakin ruveta tinkimään, Väinölä sanoi.

— Kyllä mä voin sanoo selvin päin sen mitä eilen humalassakin, että herra on sama puhu se sitten ruottia tai suomee ja sama sillä on rosvonmitta, Pellikka antoi takaisin Aken letkaukset.

— Miettikää vielä, minä käyn laskemassa mitä se tekee ja tuon rahat, Ake sanoi ja lähti kävelemään päärakennukselle voittaakseen aikaa. Hän hätääntyi. Ensi kertaa hän koki ettei tullutkaan toimeen työmiesten kanssa vaikka puhui näille suoraan mitä ajatteli. Eivät näköjään kuunnelleet.

Lilli istui Päivin kanssa verannan kahvipöydässä. Leon kyynärsauvojen kopina kuului salista.

— Ei tuu mitään. Kireeksi menee välit työmiesten kanssa, Ake sanoi ohi mennessään.

— Onko jotakin hullusti? Pyytäisit Leon avuksi, Lilli esitti. — Leo, menisit auttamaan isää. Sinähän se osaat käsitellä työmiehiä, koko talven yhdessä niitten kanssa siellä kärsitte ja palelitte.

— Semmoset paronit pitäs panna köysiin ja linnaan. Maksa pois mitä miehet pyytää. Minä en sotkeudu siihen, salista kuului.

Ake meni huoneeseensa ja laski kassakaapista rahat.

Miehet kieltäytyivät ottamasta. He sanoivat tilanteen muuttuneen sitten riita puoliksi-tarjouksensa. Vaativat täyttä palkkaa. Ja tulisivat vaatimaan paroniltakin. Ake kimpaantui, ei niinkään miehille kuin tilanteelle.

— Hyvä on. Tämä on selvä asia. Minä lähetän rahat postin kautta tai panen vieraat miehet tuomaan.

Erottiin vihassa.

— Nämä on erilaista väkeä nämä uusmaalaiset, Lilli analysoi. — Jyrkempiä kuin meillä päin. Ottavat sanat todesta, joka sanan. Eivät jätä ilmaa mielipiteittensä väliin,

jouston varaa. Ei pehmennystä. Ja alkuasukkaat, ruotsinkieliset ovat jöröjä. Niidenherrat koppavia, Preussin ja Skånen patruunasieluja, Lilli selitti vuolaasti ja tajusi itsekkin ettei hänen puheessaan tainnut olla mitään tarkkuutta. Hän oli nähnyt vain muutamia jöröjä alkuasukkaita, yhden ainoan paronin ja suuria kartanoitakin katsellut täällä vain kaukaa.

Leo tuli salista vaivalloisesti, hän koetti kantaa kirjaa kainalossaan. Se putosi kynnyksen kohdalla kun Leo nosti kyynärkeppejä.

— Onko teetä? Leo irvisti.

— Koskeeko jalkaan?

— Särkyläkkeet on kakspiippunen juttu: koko olemus menee turraksi kun niitä syö — jos taas ei syö, jalkaa polttaa. Sittenkin taitaa olla parempi kun ei syö. Säilyy edes joku paikka turtumatta.

He eivät kerenneet vielä lopettaa kahviaamiaistaan ja Leo teenjuontiaan verannalla, kun tilanhoitajan poika juoksi ilmoittamaan että yksi hakkuumiehistä oli palannut.

Kalastaja oli tullut takaisin.

Väinölästä ja Pellikasta erottuaan hän ei ollut mennytkään rantaan ja lähtenyt soutelemaan kotikyläänsä.

— Sano isällesi että tulevat tänne, Ake pyysi.

Miehet tulivat. Nordqvist otti leveälierisen kauhtuneen huopahattureuhkan päästään. Se oli ollut joskus ruskea. Aurinko ja meren ahava oli polttanut värin. Nordqvistin kasvoista, kädenselkämyksistä, käsivarsista ja pitkästä kaulasta ahavakaan ei voinut polttaa väriä, päinvastoin: mitä enempi se puri, sitä ruskeammiksi tuulille ja auringolle alttiit ihon paikat olivat muuttuneet. Mies seiso i verannan oven suussa ujona, syyllisen näköisenä. Suoraryhtinen karukasvoinen pitkä mies. Hän pyöritteli huopahattua lieristä käsissään kuin leikkikalua.



— Tää Noortkvisti, hää suostuu, sikäls ko mie ymmärsi häne puhettaa, tilanhoitaja esitteli.

— God dag. Sitt ner. Dricker ni kaffe eller te? Lilli pyysi pöytään.

— Nej tack, kalastaja torjui jurosti ennenkuulumattoman pyynnön tällä rannikolla, näissä kartanoissa, ja alkoi sitten hiljaisella äänellä kuin häpeillen kertoa Akelle että hän oli päättänyt kuitenkin suostua; hän kun ei ollut tullutkaan hakkuutöihin naapurikartanon pehtoorin välityksellä eikä missään tapauksessa menisi enää näitten halkosavotoille, ainakaan tänä kesänä; että elokuusta lähtien kalastamisellakin alkaisi taas jotakin tienata. Hän pyysi ilmoittamaan tämän myös suomalaisille metsätyökavereilleen, hän kun ei itse osannut niin paljon suomea; että nämä eivät pitäisi häntä petturina vaikka hän nyt ottaisikin rahat vastaan.

Nordqvist ei kertonut että hän joutui antamaan periksi ja pettämään toverinsa sabotaasin ja suoranaisen nälän pakottamana. Ne hänet saivat nöyrytymään tämän paikkakunnalla uuden suomenkielisen kartanoherran edessä. Viime viikolla joku tai jotkut olivat yön aikana käyneet puukolla viiltelemässä hänen isorysänsä niin pahoin ettei hän ollut saanut sitä vielääkään pyyntiin. Perusravintokin, kala, oli loppumassa kotoa. Eikä rahaa ollut jauhoihin. Eilen aamulla hän oli joutunut ampumaan kolme loppia ja vienyt ne vaimolleen pataan pantavaksi. Hän muistaisi pitkään vaimonsa ilmeen.

Kestäisi vielä pari—kolme viikkoa ennen kuin uudet perunat olisivat kasvaneet syötäviksi. Vanhat olivat loppuneet heinäkuun alussa. Kun pääsisi jotenkin elokuun puoliväliin saakka. Alkaisi saada ainakin kampelaa. Ja uudet perunat olisivat syötäviä. Vaikka syksystäkin tulisi vaikeampi kuin vuosikausiin, siitä kyllä kalalla jotenkin selviäisi. Kun pääsisi sinne saakka. Viime talvi oli

palelluttanut kaikki omenapuut. Tänä syksynä ei voitaisi kaupata omenoita Helsingin kolera-altaan rannassa. Se raha jäisi nyt pois. Mutta poissa oli myös vanhin tytär kotoa syömästä, piikana naapurikartanossa. Vain kolme oli enää kotona. Viime keväänä ei saatu juottoporsasta mistään kartanosta. Pitäisi tulla toimeen ilman sitäkin lihaa ensi talvi. Koko sen ajan jolloin hän muina talvina oli kunnostanut pyyntineuvojaan, hän oli viime talvena maannut Marjapellonmäessä. Tänä syksynä hän joutuisi syyspyyntiinkin vanhoilla risaisilla vehkeillä, viime syksyn YH:n jäljiltä nuottakotaan jätetyillä.

Viime kevään ja alkukesän aikana verkkoliinatkin olivat loppuneet Schröderiltä ja muista kalastusvälinekaupoista joista hän oli muina vuosina saanut ostaa liinoja tukkuhintaan. Ne ostivat joilla oli rahaa ostaa, hamstrasivat paulat ja liinat. Paikkakunnan oma Andelslag ei pystynyt mitään toimittamaan. Eikä kai halunnutkaan köyhien kalastajien liinoihin panna aikaansa.

Silloin kun olisi pitänyt olla hyljejäillä lisätienestiä hankkimassa, hän oli maannut Tiilruukin kaupunginosan raunioissa ja napsinut kiväärillään päälle ryntääviä venäläisiä, puolustanut Viipuria. Aina se oli laaki ja vainaa, mutta ei hylje vaan hyökkäävä vihollinen. Niistä hän ei saanut tapporahaa. Hylkeitä hänen olisi pitänyt olla ampumassa. Ei tarvitsisi nyt tätänöyryytystä kokea. Kivääri oli hänelle työkalu, ei tappoväline.

Nöyrästi hän otti rahat vastaan Akelta, kiitti jurosti, kumarsi ja lähti.

»Niskurointi ja uuden ajan elkeet» oli estetty saamasta jalansijaa »ikivanhalla ruotsalaisella kulttuurimaaperällä».

Mistäpä Lilli ja Ake olisivat voineet tietää, että Nordqvistin ainoa pääoma jonka turvin hän varustautui ensi syksyä ja talvea varten, oli pelkkä toivo. Hän toivoi syysloka- marraskuiksi etelätuulia ja tyyniä päiviä niitten

jälkeen. Silloin olisi siikaa matalikoilla, suurta Suomenlahden siikaa. Saisi ainakin lehmän heinät maksetuksi ja muutaman jauhosäkin ensi talven varalle.

## 2. Molotov, se Suomen syöjä

— Molotoffi, Vjatseslav Mihailovitsi, Lassi sanoi painottaen nimeä suomalaisittain. — Joka ovenrakoon senkin pitää mennä työntämään lättäjalkainen patiininsa.

Kello oli vähän yli kahdeksan. Lassi seisoj avojaloin yläruumis paljaana, pyyhe kädessä, verryttelyhousut jalassa saunakamarin ovella. Aamukaste oli tarttunut hänen jalkopohjiinsa ja varpasiinsa. Saunan eteisen lattialla näkyivät jalanjäljet. Hän oli ollut aamulenkillä.

Hessu hymähti ärtyneesti, ei niinkään Molotoville joka heidän mielestään jälleen kerran oli pannut parastaan kaventaakseen maan ulkopoliittista liikkuma-alaa vastustamalla jyrkästi Suomen—Ruotsin välisiä liittosuunnitelmia, vaan veljelleen, tämä kun taas oli tupsahtanut siihen maalaamaan omia pikkupirujaan seinille.

Hessu oli noussut puoli viideltä, välillä kuunnellut lintuja, nauttinut kesäaamun raikkaudesta ja syventynyt työhönsä. Koko viikon jonka Hessu oli täällä ollut, joka aamu veli ilmestyi portaille ja aloitti saman katkeran naljailun. Tänään tosin tuntia myöhemmin, pyhäpäivän johdosta kenties. Eikö edes sunnuntaiksi olisi voinut rauhoittua. Ihana aamu, kasteen tuoksu, linnut ja taivas yhä kuulaampana. Hessu olisi halunnut keskittyä töihinsä. Suomen tulevaisuuden peräseinällä oli muutenkin jo niin iso piru että se täytti sen katosta lattiaan. Ja oli koko ajan tulossa seinältä alas. Sen rinnalla Hessua ei kiinnostanut Lassin irvailu, pikkusukkeluudet eikä voihkailut.

— Ämpäriä tulin ehtimään, Lassi selitti häiritsemisensä.  
— Valelen ihtiäni.

— Huomenta sanotaan tavallisesti Suomessa kun  
aamulla tavataan, Hessu ärähti. — Eikä Molotov.

Lassi hymyili. — Jos kokemus on niin kuin siitä sanotaan,  
kokonaisen sukupolven yhteinen muisti, tämän kesän  
aikana Molotovin nimi on pudonnut pohjalukemiin kaikkien  
suomalaisten kokemuksessa. Siinä jää jo Suomen vanha  
pääsyöjä Bobrikoffikin toiseksi.

— Kaikkien, vai kaikkien, Hessu otti sanasta kiinni ja  
venytti. — Kaikilla suomalaisilla ei ole tänä kesänä kunnolla  
leipääkään. Pakolaisilla ei koteja. Luuletko sinä että  
ihmisillä on aikaa jakiinnostusta ruveta vertailemaan kumpi  
on ollut suurempi Suomen syöjä. Pyh.

Hessu puhui hiljaisella matalalla ja tällä kertaa vähän  
käheällä äänellä — yöllä oli ollut sumua ja hänellä ikkuna  
auki — enempi itselleen kuin Lassille. Ikään kuin olisi  
ääneen korjannut oikovedostaan jota parhaillaan oli  
käymässä läpi kynä kädessä. — Sinä puhut kaltaisistasi  
suomalaisista. Mistä sinä tiedät mitä harmaitten mökkien  
harmaja kansa kokee. Puute siellä on ensisijainen kokemus.  
Ei sortokausien eikä sortajien vertailu.

Joulu- ja tammikuisilla Summan harharetkillään Hessu  
oli ollut löytävinään toisen Suomen jonka laajuudesta hän ei  
aikaisemmin ollut osannut muodostaa minkäänlaista  
kokonaishahmoa. Viimeksi viime viikolla se kaikki oli  
palautunut mieleen kun hän oli lentänyt Petsamoon juuri  
avattua lentoreittiä. Evakosta palanneet pakolaiset asuivat  
raunioiden välissä pahvihökkeleissä, lapset kulkivat  
alastomina silmät kiiluen nälästä. Taivaan linnut olivat  
onnellisemmassa asemassa kuin sotapakolaiset. Jumala  
huolehtii niistä, mutta Lapin ja rajaseutujen saamilaisista,  
koltista ja suomalaisista jotka olivat palanneet poltetuille  
asuinsijoilleen, ei ennättänyt huolehtia kukaan, eikä edes

humanitääristen järjestöjen apu tuntunut riittävän vaikka sitä olisi virrannut kuinka paljon tahansa. Jumala taas oli liian kaukana, liian korkealla. Kenties juuri siksi se paremmin pystyikin pitämään huolta taivaan linnuista.

— Minä kuulun metsäsuomalaisiin individualisteihin, kavahdan yleistäviä puheita »kaikista suomalaisista», Hessu murahti ja yritti hymyillä. — Ethän sinä viime talvena ollut rintamaa lähelläkään. Miten minä saisin sinut käsittämään? En varmaan mitenkään. Sinulla on tässä hieno kesähuvila. Ethän sinä ole edes käynyt paikan päällä katsomassa, miten »kaikki suomalaiset» elävät nykyisellä Suomussalmella tai Sallassa. Sinähän et koe puutetta.

— Jos sinä olet käynyt Petsamossa, Suomussalmella ja Sallassa ja hompsotellut sodan aikana vähän Summassa, vähän Tukholmassa, sinä heittäydyt heti humaniksi kansanystäväksi. Paraskin narodnikki. Ei suomalainen työmies ole niin tyhmä kuin sinä luulet. Köyhä se tietysti tänä kesänä on ja nälkääkin saattaa esiintyä, mutta ei se ole tyhmä. Kyllä se kokee, miten Molotov meitä painostaa. Köyhä kansa vaistoa, kuule. Ei siihen kirjaviisautta eikä hyvinvointia tarvita, Lassi oikoi nuorinta veljeään ja palasi asiaansa, Vjatseslav Molotovin perimmäisiin tarkoituksiin Suomen suhteen.

— Mitenkähän kireäksi se aikoo Petsamon nikkeli kiistan vetää? Vaatii venäläistä johtoa. Entä jos me annetaan periksi, mikä on Molotovin seuraava siirto? Se toimii pirulle pikkusormi kaavan mukaan, Lassi sanoi ja alkoi hymyillä. Hän oli kehitellyt sutkauksen jonka nyt heitti pikkuveljelleen. — Jos me annetaan Molotoville periksi Petsamon nikkeliissä, meillä on silloin piru omalla vintillä, Suomen yliskamarissa.

Hessu ei ymmärtänyt siinä nauramisen aihetta. — Minua eivät kiinnosta pirut sinun ullakollasi, hän sanoi huokaisten. — Meillä alkaa olla, kuule, jo koko Suomessa niin pimeätä,

samoin kuin Ruotsissakin, niin pimeätä ettei tässä enää kunnolla erota, vaikka jo itse pääperkele istuisi salin kiikkustoolissa.

— Punaista hämää.

— Ei kuule punaista eikä SA:n ruskeeta vaan pimeetä kuin säkissä. Sinä se vaan jaksat velmuilla ja jännittää kaikesta.

Pian Moskovan rauhan jälkeen Hessu oli kokenut ettei hän voinut elämäntyökseen pohtia ja kantaa huolta asioista joihin itse ei kuitenkaan kyennyt vaikuttamaan.

Häntä oli alkanut hävettää koko edellissyksyn ja talven aikainen olonsa. Kun se käväisikin mielessä, tunsu tarvetta voihkia ja mennä maanrakoon piiloon menneisyyttään. Jos hän olisi senkin ajan minkä vuhotti armeijakunnassa ja Tukholmassa, käyttänyt omiin töihinsä, pieniin, ei juuri ketään kiinnostaviin tutkimuksiinsa, hän olisi kuitenkin toiminut niin kuin rehellisen ihmisen piti ja tyytynyt siihen vähään johon hänen mahdollisuuksillaan saattoi yltää. Hän koki itsensä helppoheikiksi.

Ei hän ollut saanut kosituksikaan.

Onneksi.

Sekin oli kuulunut samaan ilveilyyn johon hän oli sortunut. Tukholmasta palattuaan hän oli puhunut Annille pariinkin kertaan kiintymyksestään. Sitten tuli rauha, ja vaikkei rauha tuntunut yhtään rauhallisemmalta kuin itse sotakaan, milteipä päinvastoin, arkiolot kuitenkin vakiintuivat Hessun kohdalla lähes entiselleen kun hän jätti seikkailunsa Armeijakunnassa ja palasi normaaliin työhönsä. Siinä avioliitto — ja ensin jo naimisissa olevan naisen taivuttelu eroon perheestään — tuntui liian uskalletulta, samanlaiselta kuin hänen muutkin sodan ajan päähänpistonsa, holtittomilta.

Eikä hän ollut kyennyt toistaiseksi toteuttamaan mitakaan sodan aikana harkitsemiaan päätöksiä. Uhkaus

erota tiedekunnasta unohtui rauhan jalkoihin. Tyytyväisenä hän palasi takaisin ja kuultuaan että syksystä alkaen saisikin kirkkohistorian vt. professuurin hoitaakseen ja tulisi nimitetyksi virkaan, hän suhtautui asiaan niin kuin olisi jo kauan havigellut nimenomaan kyseistä professuuria. Hän oli keväästä lähtien ajatellut: juuri tuo professuuri olisi hänen elämäntehtävänsä. Siinä hän vanhenisi. Elämä oli vihdoinkin asettunut tukevasti raiteilleen, hiljaisille syrjäraiteille joille hän — nykyisin hän uskoi ajatelleensa aina jotakin tällaista ratkaisua — oli toivonutkin sen asettuvan.

Ainoa sodan aikainen lupaus jonka hän oli kyennyt pitämään oli parhaillaan toteutumassa; hän oli täyttänyt Johannan toivomuksen ja tullut tänne viikoksi pariksi työskentelemään. Saunakamariin.

Johannan kanssa hän oli päivisin pyöräillyt rannikon harmaisiin kalastajakyliin aina niemen kärkeen saakka, kapenevaa mutkikasta kylätietä. Siellä tuntui avomeren läheisyys. Siellä maan vihreys loppui. Multaa oli vain kallioiden notkelmissa. Niissä olivat harmaat pienet mökitkin. Jotkut punamullalla siveltyjä, joskus kauan sitten, 1920-luvun alkuvuosien hyvinä silakka-aikoina. Punamulta oli haalistunut. Mökit — rakennustyyli oli erilainen kuin Sisä-Suomen mökeissä — kyyhöttivät kallion kupeessa suojaa etsien avomeren myrskyiltä. Puutkin, männyt, olivat vääntyneitä ja kitukasvuisia. Vain verkkopuut olivat jyrkeviä ja seisoivat aavaa vasten kuin puomit meren ja maan elementtien välisellä rajalla.

Veli riisui verryttelyhousut, nosti kaivosta vettä suureen puukorvoon ja valeli siitä ämpärillä päälleen. Hessu tuli istumaan portaille. Lassi veli oli jäntevä lihaksikas mies. Häntä katsellessa Hessu tunsu oman vatsansa poimut housunkauluksen ympärillä. Hän oli lihunut kevään ja kesän aikana.



— Ei tarvita selvinnäkijää ... huh piru kun on kylmää vettä ... päättelemään mihin se pyrkii. Viidettä kolonnaa se koettaa kasvattaa ... Suomen ja Neuvostoliiton ystävyysseurasta. Työkaluksi tarkoituksiinsa.

— En usko, Hessu sanoi. — Tokkopa sieltä löytyisi Moskovalle Quislingejä. Ja tuskin se Molotov semmoiseen pyrkiikään. Ja pyrki tai ei. Minä en ainakaan halua jahkailla. Tämä on musta kesä muutenkin.

Hitler oli toissa päivänä, perjantaina, pitänyt suuren puheensa valtiopäivillä Nürnbergissä. Hessu oli koettanut eilisistä lehdistä lukea rivien välistä, olisiko siinä ollut jotakin myös Suomea koskevaa, mutta puhe oli saksalaisten tietotoimistojen referoima: juhlallista wagnermaista vakuuttelua uuden Euroopan suuresta tulevaisuudesta. Niin kuin yleensä aina, sanomalehdet kertoivatsen vain uutisena, eivät sen takana olevaa asiaa, mikäli siellä nyt mitään olikaan. Iltapäivällä tulisi Eetu velikin — jälleen suvun armoon päässeenä — Aken luo. Hessu oli ajatellut kysyä tältä.

Lassi kuivasi itsensä ja veti verryttelyhousut ja puseron päälleen.

— Kolmatta sortokautta se toteuttaa.

Johdonmukaisemmin kuin Bobrikov.

— Sinä se jaksat. Ainako sulla on Molotov mielessä?

— Ainahan tuo yrittää, joka käänteessä polkaista Suomiparan varpaille, Lassi sanoi. Hän näytti hyvinkin tyytyväiseltä kuntolenkin jälkeisen vilvoittelun suoritettuaan ikään kuin olisi tarvinnut Molotovin »sortotoimenpiteiksi» kutsumiaan kahnauksia (joita Suomen ja Neuvostoliiton välillä oli koko kevään ja alkukesän ilmennyt rauhansopimuksen tulkinnoista) pysyäkseen henkisesti ja fyysisesti huippukunnossa.

— Ei ne kuule jouda alvariinsa Moskovassa pienen Suomen ongelmia hautomaan. Luulis niillä olevan muitakin

huolen aiheita. Jos minä olisin venäläisten housuissa, omaa liittolaistani minä pelkäisin, omaa bässtä broriani, ikiomaa sopimuskumppaniani. Neuvostoliitolla on suurvallan vastuu. Se se on Molotovinkin päähuoli, ei Suomen syöminen. Varsinkin kun bässtä bror toimi nopeemmin kuin ajatus salamasotapanssareillaan.

— Ei tuo ainakaan meitä kohtaan ole käyttäytynyt kuten suurvallan edustaja. Narikan pitäjän äänellä se on meille nalkuttanut, Lassi intti, eikä se ollut Lassin yksityinen kokemus. Monet heidän tuttavansa ajattelivat sinä kesänä Molotovista samoin. Neuvostoliiton pää- ja ulkoministeri oli luovutetun Karjalan ja Hangon vuokra-alueen suomalaista omaisuutta koskevissa neuvotteluissa käyttäytynyt ikään kuin ei edustaisikaan suurvaltaa vaan rihkamakauppaa. Ensin Ensoa koskevassa kiistassa. Sitten hän oli vaatinut jopa Hangon alueelle palautettavaksi sieltä evakuoitujen ihmisten yksityisenkin omaisuuden, vaikka niemi oli vain vuokrattu Neuvostoliitolle. Heitä katkeroitti myös se että Molotov vaati siirtämään takaisin luovutetun Karjalan alueelle sieltä Moskovan maaliskuun rauhan jälkeen Suomeen evakuoidun teollisuuslaitosten kaluston. Vaatipa Molotov täsmällisyydessään sellaisenkin yhteisöjen omaisuuden palauttamista jonka suomalaiset olivat siirtäneet Karjalasta pois sodan vielä kestäessä ennen Moskovan rauhansopimusta. Lisäksi hän tiukkasi että luovutetun Karjalan rautateiden päälle oli jätettävä kaikki se kalusto vetureineen, härkä- ja matkustajavaunuineen joka näillä rataosuuksilla oli siellä normaalioloissakin liikennöinyt. Niinikään hän jaksoi väsymättä hoputtaa suomalaisia rakentamaan valmiiksi rauhansopimuksessa mainitun Salla—Tornion rautatien jo vuoden 1940 loppuun mennessä. Kesän mittaan hän otti yllättäen esille Ahvenanmaan kysymyksen josta rauhansopimuksessa ei ollut puhuttu sanaakaan.

Jokaiseen Suomessa julkaistuun talvisesta sodasta kertovaan kirjaankin hän ennätti puuttua. Eivätkä hänelle kelvanneet suomalaisten tarjoamat ajatukset Suomen ja Neuvostoliiton kulttuurisuhteitten kehittämistä laajalla pohjalla vaan itsepintaisesti hän oli ottanut Suomen ja Neuvostoliiton Ystävyysseuran siipiensä suojaan reagoiden suurvallan pää- ja ulkoministerin asemassa olevaksi mieheksi pikkutyttömäisen herkästi kaikkiin seuran kokemiin oikeudenloukkauksiin, joita Etsivän keskuspoliisin urkkijat ja suuren yleisön kiihkoisänmaalliset ainekset harjoittivat.

Isovanhempiemme ja vanhempiemme niin sanottu yleinen sivistynyt mielipide uskoi vakaasti että sankarillinen armeijamme oli ollut murtumaton maaliskuun 13. päivänä 1940 ja että se olisi voinut jatkaa menestyksellistä torjuntataistelua ties kuinka kauan, mutta jostakin käsittämättömästä syystä se oli pakotettu häpeälliseen rauhaan.

Molotovin uskomattomasta työkyvystä ja harvinaisen täsmällisestä pikkuseikkojenkin huomioonottamisesta kenties johtuikin että hän suomalaisten silmissä pilasi maineensa suurvallan edustajana. Ahkera, tunnollinen, hyvämuistinen mies ja intohimoisen hellittämätön työssään. Kaikki ominaisuuksia jotka suomalaisten mielestä sopivat sinä kesänä hyvin huonosti Neuvostoliiton pää- ja ulkoministerin korkeaan asemaan. Hänen huumorinsakin oli kuivaa, toteavaa, pisteliästä.

Kumelatkin olivat tottuneet siihen että keisarillisen Venäjän ja sen vallan jatkajan, Neuvostoliiton vastuullisten johtajien käyttäytymisessä oli suurpiirteisyyttä ja hyväntuulista leventelyvyyttä, shirokaja naturaa, niin kuin laajan Venäjänmaan ihmisilläkin ja kuten muilla Neuvostoliiton tuolloisilla johtajilla olikin Molotoviin verrattuna. Stalin, Mikojan, Vorosilov; paljastuipa heistä

myöhemmin millaisia antileniniläisiä henkilönpalvonnan kultin harrastajia tahansa, Molotoviin verrattuina he olivat henkilöinä suurpiirteisiä, venäläisittäin leveitä luonteita. Asiallinen, illuusioton, kuiva Molotov vaikutti heidän rinnallaan korpulta. Suomessa ei voitu ymmärtää että suurvalta saattoi olla niin ahne tavarahan perään — vielä sosialistinen suurvalta ja vieläpä yksityisten pienten Karjalan evakkojen pienienkin omaisuuksien perään — että se Molotovin suulla penäsi Karjalan radan härkävaunujakin takaisin ja tutki karttaa — Enson kohdalla — millimetrin mitalla. Kun Enso ei edes senkään läpi katsottuna jäänyt luovutetulle alueelle, Molotovilla oli otsaa vaatia mutkan vetämistä Enson ohitse. Hangossa piti pienyrittäjä Mannerin konepaja ja Mellerin autokorjaamokin rekonstruoida entiselleen kuin mitkäkin museot. Kun ihmiset olivat Hangosta siirtäneet tavaransa pois, nekin olisi pitänyt palauttaa.

Vain kaksi mummoa jotka olivat jääneet Hangon alueelle asumaan kissansa kanssa, Molotov suostui suoralta kädeltä palauttamaan Suomelle.

Kaikki pantiin miesparan syyksi. Hän hoiti vain virkaansa ja yritti parhaansa mukaan tunnollisena virkamiehenä — perin harvinaisena sekä tsaarien Venäjällä että uuden bolsheviikkitsaarin valtakunnassa — toteuttaa ylempiensä käskyt, suoraan stavkasta tulleet. Stalinia ei sätitty. Hänellä oli sama itsevaltiaan asema kuin Nikolai I:llä.

Isovanhempiemme mielestä Neuvostoliitto oli yhä yksinvaltiaan hallitsema suuri Venäjä, nyt vain sosialistinen. Ainoa ero oli siinä että he nuoruudessaan kävivät kauppaa Pietarissa, toimittivat yksityisasiaitaan, Lassikin kulki siellä urheilemassa. Nyt maa oli heiltä suljettu. Mutta tsaari istui Kremlissä kuten ennenkin. Jo syksyn 1939 neuvotteluista heidän korviinsa oli tihkunut huhuja että tämäkin oli suurpiirteinen.

Lassikin oli kuullut kuinka Stalin olisi halunnut välttää sodan ja tehnyt itse suuria myönnytyksiä neuvotteluissa. Hän oli ollut muhoileva, imeskellyt korisevaa piipunnysäänsä ja puhunut kuin maalaisukkali yksinkertaisin selvin sanoin. Bolshevismi oli asia erikseen. Tuo Pietarista alkunsa saanut punainen palo oli vähällä levitä Suomeenkin, Euroopan suurin vaara. Mutta jotenkin Lassin mielikuvissa Stalin oli sittenkin enempi Kremlin lujakätinen herra ja ylhäisyys kuin pelkkä bolsheviikki, hän oli kaikkivaltias. Molotov oli toista, hän edusti niitä alhaisia Pietarin bolsheviikkeja joiden Suomeen tulon Mannerheim valkoisen armeijan kanssa esti.

Molotov ei pyrkinytkään siihen että häntä olisi ruvettu Suomessa ihastelemaan. Hän ei piitannut isoisemme tunteista. Hän oli luonteeltaan harmaa, työmiehen sieluinen mies, alati puurtava, ojankaivaja. Kenties häntä kuitenkin olisi saattanut edes pikkuisen lämmittää Mongolian yksinäisinä vuosinaan, puolueesta erotettuna, henkilönpalvonnasta tuomittuna, mikäli hän olisi saanut kuulla, että täällä monet hänen 1940-kesän aikaiset vihamiehensä hymähtelivät maailman menoa ja äänsivät Vjatseslav Molotovin nimen niin kuin olisivat sanoneet: — Sic transit gloria mundi.

Tuolloin, Hrustsevin aikaan, Lassikin puhui pitkään Molotovista.

— Sitkeä mies. Sitkeä. Siinä oli harvinaista peräänantamattomuutta. Oli joutunut väärälle alalle. Kun se vuonna 1917 olisi saanut jatkaa opintojaan Pietarin teknillisessä korkeakoulussa, siitä olisi tullut hyvä insinööri ... Ja jos se olisi saanut tilaisuuden harrastaa urheilua ... siinä miehessä olisi ollut kestävyysjuoksijan aineksia. Yksinäinen kaveri. Siitä olisi kehittynyt kova mies 10. kilometrille ja maratonille ... niin onnellinen kehitys olisi tietysti edellyttänyt että koko vallankumoushömpötys olisi

lopetettu kevääseen 1917. Demokraattinen Venäjä olisi saanut Molotovista mitalimiehen 1912 Tukholmaan. Mies parhaassa iässä. Tiedä häntä miten meidän Hannes Kolehmaiselle olisi käynyt ... Vielä Antwerpenissä se olisi ollut kova tekijä maratonilla.

Nytkään, kasteisen apilan tuoksussa ja lintujen viserryksen täyttäessä ilman heinäkuun 21. päivän sunnuntaiamuna 1940 Hessun äänessä ei ollut vihaa kun hän sanoi:

— Molotov, niin se Molotov, hyyh, ja alkoi sitten otsa kurtussa miettiä vastatakseen veljelleen. Hessu ei ollut koskaan tuntenut viehtymystä abstraktioihin, hän ei osannut vihata ihmistä jota hän ei edes tuntenut muuta kuin lehtikuvista ja suurista otsakkeista.

— Ensin Hitler nappasi Tanskan ja Norjan. Sitten meni kuin puhaltamalla Alankomaat ja Ranska. Saman tien britit heitettiin omalle saarelleen. Siinä on Molotovilla perässä pysyttelemistä. Ei ihme niitten kannalta, jos ne kiirehtii marssimaan Balttiaan ja tähyilee hermostuneesti Suomea ja sen takana olevaa Ruotsia.

Kuten tavallista Lassi veli ei ollut kiinnostunut kuulemaan veljensä iänikuista »jos minä olisin venäläisten housuissa».

— Olisitko sinä käskenyt ampua alas siviilireitillään olevan Kalevankin? Pitikö sekin tehdä »Molotovin housuissa»?

Johanna tuli loivaa rinnettä saunalle lyhyin varovaisin askelin. Hän piteli molemmin käsin edessään raskasta tarjotinta ja varoi kaatumasta.

— Taasko sinä olet Hessu setää kiusaamassa, hän nuhteli isäänsä ja laski tarjottimen saunan pitkille leveille lankkurappusille. — Minä toin sedälle aamuteen.

Johanna niiasi niin kuin oli nähnyt kuvista 1800-luvun hienojen daamien tekevän ja kuten häntä itseäänkin oli